

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Tre profetior, ett träd och ett panteon av gudar

En hermeneutisk analys av hur Mayareligiositet porträtteras i film och serier

Författare: Moa Kousholt

Handledare: Stefan Arvidsson

Examinator: Johan Adetorp

Lärosäte: Linnéuniversitetet

Termin: VT 23

Ämne: Religionsvetenskap

Nivå: Grundnivå

Abstrakt

Title: Three prophecies, a tree, and a pantheon of gods - A hermeneutic analysis of how Mayan religiosity is portrayed in film and series

Author: Moa Kousholt

The purpose of this study is to investigate how Mayan religiosity is portrayed and expressed in visual media in the form of series and films. The study also aims to investigate why Mayan religiosity is portrayed and expressed in that way and to discuss what reasons may be behind this. Based on the study's purpose, the following questions have been formulated:

1. How is Mayan religiosity portrayed in these films and series?
2. Why is Mayan religiosity portrayed in this way?

The empirical material for this candidate's thesis consists of three visual media in the form of two films, *The Fountain* (2006) and *Apocalypto* (2006), and a series, *Maya and the Three* (2021). Based on previous research, background and postcolonial theory, the films, and series' portrayal of Mayan religiosity is presented, analyzed, and discussed. It was possible to find several similarities between the portrayals in the visual media and there were also some differences. A division that was made was based on from what perspective the Mayan religion was portrayed, from the inside or from the outside. Discussion about how the perspective affects the portrayal and what this means followed. The foundations of how and why Mayan religion is portrayed the way it is can be found in post-colonial theorizing. It is based in a colonial history with power relations between colonizers and colonized and power relations around historiography. It is expressed through orientalism, binarism and subaltern groups. The discussion shows how a film industry built on Christian foundations and in Christian contexts leaves traces in films and their actions, partly in post-colonial perspectives.

Nyckelord

Religion och film, Maya, Mayan religion, Mayan religion och film, postkolonial teori, Religion and film, Mayan religion and film, post-colonial theory

Tack

Ett stort tack riktas till de som hjälpt mig med såväl råd som stöd på vägen. Speciellt tack till de klasskamrater, vänner och familj som funnits där genom hela uppsatsskrivandet. Ett stort tack till min sambo och svärmor för inspirationen till uppsatsens ämne.

Slutligen ett tack till institutionen för religionsvetenskap vid Linnéuniversitetet för denna tid och dessa tre lärorika terminer.

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	1
1.2	Material och Metod	2
1.2.1	Material	2
1.2.2	Metod	2
1.3	Tidigare forskning.....	3
1.3.1	Religion och film.....	3
1.3.2	Mayareligiositet och film	6
1.4	Disposition	7
2	Bakgrund	7
2.1	Mayareligiositet.....	7
2.2	Teori	9
3	Resultat.....	10
3.1	Maya and the three	11
3.2	The Fountain	12
3.3	Apocalypto	13
4	Diskussion & Analys	14
5	Avslutning och slutsatser	19
5.1	Didaktisk relevans	20
5.2	Framtida forskning	20

1 Inledning

Idén till denna uppsats kom till när min sambo introducerade mig för serien *Maya and the Three* (2021). Först ville jag se den för att få reda på mer om min sambos kultur och insåg snabbt att jag inte hade någon referensram för mayareligion. Vad som följde var konversationer om mayareligion med både min sambo och min svärmor, som även hade läst en del om mayareligion, och intresset var fött. Vad som kom ur min insikt och konversationerna var förståelsen att många, likt mig, troligtvis inte har en referensram för vissa religioner och att den referensram man får är ofta den som serier och filmer ger oss. Därifrån föddes viljan att undersöka hur mayareligiositet porträtteras i film och serier för att försöka förstå vilken referensram man kan få för en religion om man ser på film eller serier.

Med frågan om hur något porträtteras och kommer till uttryck följer även frågan varför. Varför porträtteras mayareligiositeten på det sätt som framkommer i filmer och serier? Varför har upphovsmakarna valt att porträttera mayareligiositet på det sätt de gjort och inte på något annat sätt? Vad kan det finnas för bakomliggande anledningar till hur mayareligiositeten porträtteras? Anser upphovsmakarna eller skaparna av filmerna och serierna att de kommer att tjäna mer till följd av deras porträttering eller har de ingen aning om hur mayareligiositeten kommer till uttryck i deras verk? Frågan varför mayareligiositet porträtteras och kommer till uttryck på ett visst sätt väcker än fler frågor. Frågor som ämnas besvaras genom denna uppsats.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna kandidatuppsats är att undersöka hur mayareligiositet porträtteras och kommer till uttryck i visuella medier i form av serier och filmer.

Kandidatuppsatsen syftar även till att undersöka varför mayareligiositeten porträtteras och kommer till uttryck på det sättet samt diskutera vilka orsaker som kan finnas bakom detta. Utöver detta ämnar kandidatuppsatsen att öka förståelsen för hur religiositet används kommersiellt och vilka anledningar det kan finnas bakom valen att använda religiositet för kommersiellt ändamål.

Utifrån ovanstående syfte har följande frågeställning formulerats:

1. Hur porträtteras mayareligiositet i dessa filmer och i serien?
2. Varför porträtteras mayareligiositeten på detta sätt?

1.2 Material och Metod

Nedan presenteras de material som skall användas för arbetet samt den metod som kommer att användas för att analysera materialet.

1.2.1 Material

Det empiriska materialet för denna kandidatuppsats består av tre visuella medier i form av två filmer, *The Fountain* (2006) och *Apocalypto* (2006), och en serie, *Maya and the Three* (2021).

1.2.1.1 Urval

Vid urval av empiriskt material till studien baserades det delvis på materialets tillgänglighet. Urval av empiriskt material baserat på tillgänglighet genomfördes med syftet att belysa och spegla den porträttering av mayareligiositet som finns tillgänglig för allmänheten genom populärkulturen. Detta eftersom urvalet då visar på den bild som allmänheten ofta får av mayareligiositet. Därigenom kan urvalets porträttering av mayareligiositet reflektera den allmänna synen på mayareligiositet som de flesta sannolikt har. Den allmänna synen kan även reflektera de kulturella normer och de värderingarna som samhället har. Det valda empiriska materialet blir då representativt för den allmänna uppfattningen och synen på mayareligiositet. Genom att undersöka det material som är mest tillgängligt för allmänheten kan studien försöka belysa hur visuella medier i form av serier och filmer påverkar och formar vår uppfattning av samt förståelse för olika kulturella eller religiösa traditioner. För att kunna på ett effektivt sätt arbeta hermeneutiskt har urvalet av det empiriska materialet begränsats till tre källmaterial. Detta eftersom hermeneutik arbetar med närläsning av material för att finna det gömda i materialet. För att kunna genomföra denna närläsning på ett så detaljerat och djupgående sätt som möjligt är materialet i hermeneutisk forskning begränsad.

1.2.2 Metod

Till denna kvalitativa studie kommer den hermeneutiska texttolkningen att användas. Den hermeneutiska texttolkningen är i grunden en metod för textanalys men kan och har flitigt använts till forskning som inte innefattar skriven text, exempelvis drama, konst, musik och film. Syftet med en hermeneutisk tolkningsmetod är att genom tolkning skapa eller nå mening ur materialet. Den grund för hermeneutisk tolkningsmetod som kommer att användas bygger dels på den hermeneutiska cirkeln och de riktlinjer för hermeneutisk texttolkning som presenteras i *Religionshistoria: en introduktion till teori och metod* (2021:61-95) och *Metod: guide för historiska studier* (2018:71).

1.2.2.1 Metodkritiskt övervägande

En möjlig svårighet med hermeneutisk texttolkning som metod kan vara tolkarens egna och samtida referensram eftersom den tolkningen som görs ofta inte kan undgå tolkarens egen samtida referensram. Det vill säga tolkarens egna normer och värderingar, vilka kan påverka tolkningen av materialet. Det viktiga i dessa fall enligt hermeneutiken är att dessa referensramar samt samspelet mellan tolkningen och tolkarens referensramar görs synliga. Därigenom är det viktigt inom hermeneutisk tolkningsmetod att sträva efter objektivitet och transparens i arbetet samt i skrivandet. Denna typ av studie med en hermeneutisk tolkningsmetod ger möjligheter för en bred och varierad tolkning av materialet och sedermera nyanserade analyser som kan leda till goda diskussioner och resultat som kan bidra till kunskap inom religionskunskapsämnet samt även för religion som område i stort.

1.3 Tidigare forskning

Avsnittet tidigare forskning kommer att redogöra för forskningsfältet inom två huvudsakliga teman; religion och film, samt mayareligion och film.

1.3.1 Religion och film

Forskningsfältet religion och film är än idag ett relativt ungt område med relativt få som har forskat inom området i stort. En stor del av det som forskats om och har publicerats är rörande specifika filmer eller rörande specifika religioner, då huvudsakligen kristendom eller de övriga fem världsreligionerna. Nedan kommer en överblick av forskningsfältet att presenteras med fokus på de övergripande delarna av forskningsfältet.

The Routledge Companion to religion and film (2012) ger en god översikt av forskningsfältet trots att den idag är tio år gammal. Boken är en antologi av uppsatser skrivna av personer inom olika forskningsfält som litteratur, film, religion eller kombinationer av några av dessa. De delar som är av störst intresse för denna uppsats är dels introduktionen, skriven av John Lyden, kapitlet om Postkolonial religiös synkretism som är skriven av Antonio Sison, dels kapitlet om offer skriven av Jon Pahl. Lyden själv beskriver boken som grund eller som en struktur för läsaren att kunna närma sig forskningsfältet samt utge en grund till vidare forskning som denna. Nedan följer en sammanfattning av väsentliga delar av *The Routledge Companion to religion and film* för denna uppsats.

Något som Lyden tidigt påpekar är att forskning inom forskningsfältet har en tendens att fokusera på västerländsk kristendom, speciellt historiskt sätt. Han menar

att detta grundar sig på tre orsaker. Först och främst att väst sedan filmindustrins start har agerat kommersiellt centrum och som resultat har det kulturella inflytandet på filmindustrin märkts av mest från väst. För det andra, har det skrivits mer om just västerländsk kristendom till följd av att filmvetenskapen som vetenskap har utvecklats tydligast i väst. Slutligen så har västerländsk kristendom och film en välfylld historia om man ser till konflikter och komplicerade interaktioner (Lyden, 2012:2).

Vidare belyser Lydens sammanfattningar av resterande kapitel i boken än fler aspekter inom forskningsfältet som antingen fokuserar på västerländsk kristendom och kristendom rent generellt eller som visar på hur andra religioner och religiösa uttryck ses negativt på. Exempelvis så beskriver Lyden hur i Craig Detweilers kapitel om kristendom så förklarar Detweiler hur kristendom och kristna bilder eller symboler genomsyrar en stor del av de filmer som finns, trots att de kanske inte har kristna teman. Dock är just kristna teman också något som Detweiler menar ofta dyker upp i framför allt västerländska filmer, men även i filmer som inte kommer från väst. Vidare så beskriver Lyden hur både Melanie Wrights kapitel om judendom och i Amir Hussains kapitel om islam belyser ett problem inom film. Nämligen att både judendomen och islam beskrivs som negativt, främmande eller helt enkelt något farligt. Hussain menar även att filmer från Hollywood bygger på och förstärker den stereotypen om muslimer och islam som redan finns i stora delar av USA och att det är svårt att hitta positiva bilder eller uttryck för religionen i västerländska filmer. Wright påpekar något liknande och att detta dels berodde på att filmerna i fråga var skapade inom ett kristet antisemitiskt perspektiv, dels att de filmer som var skapade av judar ofta blev påverkade av att judarna i fråga var sekulariserade och hade en kritisk syn på traditionell judendom eftersom de själva hade lämnat denna. Även Lyden själv väger in i detta och skriver hur filmer ofta tenderar att skildra religiösa grupper och personer på förvrängda eller fördomsfulla sätt. (Lyden, 2012:2-4).

Sisons kapitel består av en hermeneutisk analys av hur filmer från Filippinerna, Peru samt Mexiko ger uttryck för religiös synkretism i ett postkolonialt sammanhang. Sison finner att film kan agera en viktig roll i den postkoloniala tredje världens historia och minne av historien. Sison menar att filmer kan bidra till att viktiga vittnesbörderna inte försvinner genom att agera historieskrivare och att filmerna ser till att vittnesbörderna om exempelvis kamp, besvär och existens blir bevarade. Vidare beskriver Sison hur dessa filmer hjälper den underkuvade kulturen att gå från att vara offer för kolonialismens historia till att motståndskraftigt omforma sig själv (Sison, 2012:192-3).

I Jon Pahls kapitel *Sacrifice* skriver han om just det, offer och offerritualer. Han börjar med att diskutera betydelsen av begreppet offer i sig och hur forskare inte är helt överens om vad som klassas som offer och vad som inte klassas som offer.

Dock lägger Pahl fram en lista med fyra nyckelelement för offer. Dessa är som följer, att göra urval av offer, person eller objekt, att offret ersätter en större grupp, att ge upp, döda eller utvisa offret, och sist katarsis eller att renas genom offerhandlingen. Pahl förklarar även hur offerhandlingen ofta ses som ett sätt att handskas med rädslor och önskningar (Pahl, 2012:465). Enligt Pahl så väcker offer och offerriter i filmer flera bland annat existentiella frågor om människan, gud och livet samt frågor om kulturell betydelse. Vidare beskriver även Pahl hur filmer som använder sig av offer och offerritualer legitimerar dem genom att de är en väsentlig del i bevarandet av en social eller samhällelig ordning och struktur. Vilket enligt Pahl har använts för att lyfta fram exempelvis rasism och misogyni. (Pahl, 2012:478)

Annan litteratur inom forskningsområdet tenderar, likt hur Lyden beskriver i *The Routledge Companion to religion and film* (2012), att fokusera på kristendom eller så tenderar den att fokusera på specifika verk och röra analyser av dessa. Ett exempel på detta är den svenska antologin *Film och Religion: Livstolkning på vita duken* (2005) med Thomas Axelson och Ola Sigurdson som redaktörer. Antologin samlar verk av forskare från en mängd olika discipliner som går att koppla till film och religion under tre huvudsakliga kategorier. Film som existentiellt projekt, Jesus och hans präster på vita duken, och Då teologer går på bio. Flera av verken fokuserar antingen på specifika filmer, på kristendom, eller de båda. Dock går det att finna fakta och aspekter i antologin som går att se på generellt inom forskningsfältet. En av dessa delar är i introduktionen skriven av de båda redaktörerna, Thomas Axelson och Ola Sigurdson, där listar de olika funktioner som religion har i film samt film har för religionen. Exempelvis menar de att film kan ge en tolkning eller egen version av en religiös texts budskap, den kan problematisera den religiösa traditionen, väcka olika religiösa eller existentiella frågor, eller skildra religiösa historiska händelser. (Axelson och Sigurdson, 2009:11)

I sitt kapitel *Vem skriver manus till mitt liv - teologiska perspektiv på film* ger Sigurdson ett förslag på hur filmer med religiösa inslag kan delas in i fyra kategorier baserat på hur religion skildras i filmen. Dessa fyra kategorier är som följande, den första innefattar de filmer som inte skildrar religion eller religiös problematik alls, den andra kategorin innefattar filmer som till viss del skildrar religion eller religiös problematik genom att den inte skildrar religion i filmens värld men ändå lyfter fram religiös problematik. Den tredje kategorin innefattar de filmer som har religiösa aspekter eller religiösa aktörer men dessa i sig inte leder till att filmen kan klassas som tematiskt religiös i helhet. Den fjärde och sista kategorin innefattar de filmer som både skildrar religion och religiös problematik (Sigurdson, 2005:59-60)

Forskningsfältet religion och film är ett relativt stramt forskningsfält vars forskning och publikationer huvudsakligen fokuserar på antingen kristendom, specifika filmer eller de båda. Det finns självklart forskning som inte följer detta mönster, dock är

den forskningen i minoritet. Forskningsfältet är även relativt ungt vilket även kan vara en del i dess stramhet då forskningsfältet inte har nått sin fulla potential än. I följande avsnitt kommer tidigare forskning om specifikt mayareligion och film presenteras för att komma närmare studiens ämne.

1.3.2 Mayareligiositet och film

Med bakgrund i den tidigare forskningen inom religion och film går nästa del av avsnittet in på forskningsfältet mayareligiositet och film. Eftersom religion och film som forskningsfält är ett förhållandevis tomt fält reflekterar detta även i fältet mayareligiositet och film. Den tidigare forskning som finns inom området är än mer knapphändig och berör huvudsakligen religionen i specifika filmer som *Apocalypto* (2006). Nedan kommer forskningsfältet att presenteras i sin begränsade utsträckning.

Den tidigare forskningen inom forskningsfältet mayareligion och film består huvudsakligen av forskning som behandlar *Apocalypto* (2006). En stor del av dessa är artiklar som kritiserar filmen och dess porträttering av Mayafolket som ondskefulla. Några av dessa är *Betraying the Maya* (2007) skriven av David Freidel, *Mad Mel and the Maya* (2006) av Earl Shorris, och *'Apocalypto' a distorted view of Maya history* (2007) av Mary Weismantel och Cynthia Robin.

I *Betraying the Maya* (2007) diskuterar David Freidel vilken effekt en film som *Apocalypto* (2006) har på omvärlden och civilisationen som den ska skildra. Freidel nämner exempelvis filmens anakronism och hur han önskar att Mel Gibson som ligger bakom filmen hade valt andra offer för sin film. Något som Freidel även nämner är att värsta är att bra filmer om mayacivilisationen har väntat på en regissör som Mel Gibson, men det blir enligt Freidel inte rätt (Freidel, 2007:36-8). Även Mary Weismantel och Cynthia Robin poängterar en del brister och felaktigheter med *Apocalypto* i sin artikel *'Apocalypto' a distorted view of Maya history* (2007). Weismantel och Robin drar även en parallell till hur andra ursprungsbefolkningar har skildrats i film genom tid som våldsamma och ondskefulla samt hur detta har använts som politiska verktyg för makt över dessa grupper (Weismantel och Robin, 2007). Till skillnad från de två tidigare artiklarna så är Earl Shorris artikel, *Mad Mel and the Maya* (2006), skriven strax innan *Apocalypto* kom ut. Dock likt de tidigare artiklarna så visar Shorris stark kritik mot Gibson och filmen. Shorris artikel lyfter även fram ett tydligt exempel på de fördomar som redan finns mot Maya i modern tid, vilket Shorris ansåg att filmen knappast skulle motverka. Snarare tvärt om (Shorris, 2006).

1.4 Disposition

Avsnittet bakgrund kommer att behandla mayareligion, teori samt den övriga bakgrunden som behövs för detta arbete. Avsnittet resultat är uppdelad i underrubriker för de olika visuella medierna som studien arbetar med i form av empiri. Där presenteras sammanfattningar av det empiriska materialet samt utdrag och fokus på de delar som ger uttryck för eller på något sätt porträtterar mayareligiositet. Avsnittet diskussion & analys kommer initialt jämförelser och kopplingar mellan de olika sätten som mayareligiositeten kommer till uttryck och porträtteras i de visuella medierna. Det kommer även föras analyser och diskussioner rörande den andra frågeställningen; Varför porträtteras mayareligiositeten på detta sätt samt vilka orsaker som kan ligga bakom att mayareligiositeten porträtteras på just det sättet.

2 Bakgrund

Avsnittet bakgrund kommer att presentera det övriga underlaget som behövs för den följande studien. Detta inkluderar grundläggande information kring maya och mayareligiositet, samt de teorier som kommer att användas vid analys av materialet och vidare diskussioner.

2.1 Mayareligiositet

Mayareligionen, likt många andra religioner, är inte en homogen religion och mayareligionen skiljer sig mycket mellan olika grupper och har även förändrats genom tid. Det finns flera texter som klassas som heliga skrifter av olika grupper som exempelvis Popol Vuh och Chilam Balam (Liljefors Persson, 2000). Med tanke på att mayareligionen består av många olika religiösa uttryck är det inte rimligt att i denna uppsats försöka ge en helhetsbild av religionen och dess mångfald. I stället syftar detta avsnitt till att ge den bakgrund som behövs för den vidare studien. Detta genom att ge en övergripande bild av mayareligionen samt vissa nyckelaspekter samt andra väsentliga delar för denna studie.

Mayacivilisationen hade flera olika stadier eller epoker. Den mest betydande perioden för mayareligionen var en klassisk period som sträckte sig från runt år 250-300 tills runt år 900-1000 (Brunius, 1992:14) (Andersson, 2012:38) (Wiesner-Hanks *et al.*, 2021:301). Det är religionen under den klassiska perioden som fokus kommer ligga på. Dock är det värt att nämna att det finns fynd som tyder på att religionen började att blomstra redan under den senare delen av den förklassiska perioden som varade från cirka 2000-1500 före vår tideräkning tills starten på den klassiska perioden runt år 250 efter vår tideräkning (Brunius, 1992:8-13).

Mayareligionen är en polyteistisk religion med flera olika gudomligheter med olika funktioner. I mayareligionen finns det bland annat flera olika dödsjudar. Världen enligt mayareligionen och dess kosmogoni är uppdelad i tre delar, himlen eller den övre världen, mellan världen även kallad människornas värld eller jorden, och underjorden eller den undre världen. Dessa delar har olika indelningar. Övre världen eller himlen har tretton nivåer, den undre världen eller underjorden har nio nivåer, medan människornas värld eller mellan världen har fyra sektioner. Dessa fyra sektioner motsvarar väderstreck och har olika färger. Öst har rött, norr har vitt, väst har svart och söder har gult. I mitten av mellan världen finns världsträdet vars grenar når övre världens tretton nivåer och vars rötter når alla undre världens nio nivåer. Världsträdet brukar avbildas som en ceiba vilket är en typ av bomullsträd och runt detta träd så kan gudomligheterna vandra runt fritt. Gudarna är, likt människan, inte odödlig och måste följa universums cykliska lagar. Det berättas även i kosmogonin att människorna var skapade av en majsavling som skapades av gudarna. Inom mayareligionen finns det olika platser man kan hamna efter sin död. Den vanligaste slutdestinationen var ett dödsrike med en vildvuxen ceiba. Det finns exempelvis en specifik plats för krigare som dött i strid, kvinnor som dött vid födsel, de som offrats och de som begått självmord. De sistnämnda blir bevakade av en särskild gud. (Andersson, 2012:41-2) (Brunius, 1992:21) (Miller, och Taube, 2018:30).

Gudar och gudomligheter visar sig ofta antingen som djur eller som människoliknande eller djurliknande skepnader. Vissa djur har mer signifikans för maya än andra. Några exempel är apor, ormar och jaguarer. Jaguaren är extra viktig då den har en viktig och central roll för de flesta mesoamerikanska civilisationerna. Den symboliserar bland annat makt och anses ha övernaturliga förmågor samt att den förknippades med både solen och månen. Flera gudar avbildas antingen som djur eller med djurliknande aspekter, speciellt jaguarer. Mayas religiösa ledare delas upp i två grupper som symboliserar undre världen och den övre världen. Gruppen som symboliserar den övre världen kallas örnarna och gruppen som symboliserar undre världen är jaguarerna (Andersson, 2012:37-42) (Brunius, 1992:21) (Liljefors Persson, 2000:17) (Miller, och Taube, 2018:41).

Mayacivilisationen är relativt välkända för sitt kalendersystem som de räknat ut med hjälp av astrologiska observationer som med moderna beräkningar visade sig inte vara alls lång ifrån korrekt. Mayareligionen och dess ritualer är i stor utsträckning kopplad till kalendersystemet de skapade. Det fanns även en specifik religiös kalender som bestod av 260 dagar och även kallades för Tzolkin eller den heliga cykeln. Det har spekulerats kring att längden på året i Tzolkin, antalet dagar, kan reflektera antingen graviditetens- eller majssåddens längd. Det sistnämnda eftersom majs varit en viktig del i området och Mayas historia. Den vanliga kalendern kallades för Haab och bestod av 360 dagar uppdelat på arton månader med tjugo dagar vardera. Det fanns även fem extra dagar utöver dessa som ansågs bringa otur. Haab och Tzolkin gick ihop som kuggjul för att bilda olika kombinationer av dagar (Brunius, 1992:14-5) (Andersson, 2012:17-8).

En central del av mayareligiositeten är offrandet. Olika typer av offer utförs för att tillfredsställa gudarna. Det kan röra sig om allt från rökelse och djur till självstymplingar och offrande av människor. Offer ansågs vara extra viktigt vid invigning av viktiga byggnader som exempelvis tempel eller vid missöden. Dock är inte offer reserverat endast för tider med missöden och invigningar av tempel. Offer kan även ske vid vissa kalenderfiranden, giftermål och begravningar. Offerriter behöver inte heller vara kopplade till något speciellt för att utföras. Vanliga former av självstympling var allt från sönderslitande av kroppsdelar som bland annat könsorgan, öron och tungor till åderlåtning. De personer som offrades kunde vara någon från allmänheten men det kunde även vara religiösa ledare. Offrandet av människor blev mer populärt i postklassisk tid. Vid dessa offerriter brukade de religiösa ledarna slita ut den offrades hjärta för att sedan lägga i en skål för att ges till gudarna (Andersson, 2012:40-1) (Miller, och Taube, 2018:30)

Inom mayareligionen skiljer det sig en del då det inte är en homogen religion och den har förändrats en del genom civilisationens olika epoker. Detta avsnitt syftade till att en övergripande bild och förståelse för religionen samt att belysa viktiga aspekter som kommer diskuteras senare i uppsatsen.

2.2 Teori

Postkoloniala teori är ett paraplybegrepp för en samling teoribildningar kring kolonialismens påverkan på koloniserade områden. Inom postkolonialism är maktförhållanden, förhållandet mellan kunskap och makt, samt kritik eller ifrågasättande av kolonialismens dominerande skildring (Pfundner, 2021:193–217).

En av teoretikerna som kan kopplas till postkolonialismen är Edward Said. Said skrev en bok som kom ut 1978 om orientalism. Enligt Said handlar det om hur väst har skapat konceptet Orienten för att kontrollera och ha makt över området. Väst sätter Orienten i motsats till sig själv och klassar Orienten som exotisk och som det andra, en form av andrafiering. Väst ser sig själva och placerar sig som överlägsna den underordnade och andra Orienten. Enligt Said är det viktigt att förstå orientalismens definition som diskurs skapad och upprätthållen av väst för att förstå fenomenet och dess betydelse. Med det menas att om vi inte ser orientalismen som en diskurs som upprätthålls genom koloniserarens egna språk och kunskapsbildning går det inte att se på den maktordning som skapats av väst genom orientalismen som fungerar som verktyg för att styra de andra (Pfundner, 2021:197-8, 212) (Ponzanesi & Waller, 2012:2-3).

Ett annat viktigt begrepp och en viktig teori inom postkolonial teori är subaltern. Det är ett begrepp som Antoni Gramscis anpassade från militären och syftar till grupper i samhället som är underordnade eller lägre än den styrande gruppen, kolonisatörerna. Gramscis är det dessa subalternna grupper som inte får sin historia sedd. De subalternna gruppernas historia blir underrepresenterad till följd av att det är den styrande och dominerande gruppen som skriver historien. De subalternna grupperna blir därigenom uteslutna från den för nationen dominerande historieskrivningen. Detta leder delvis till att de subalternna gruppernas historia blir fragmenterad, till skillnad från den dominerande och styrande gruppens historia. Några anledningar till detta är att den styrande gruppen, kolonisatörerna, har tillgång till olika kulturella och sociala institutioner samt att de påverkar de subalternna gruppernas historia vilket delvis leder till fragmentiseringen och uteslutandet ur historieskrivningen. (Pfändner, 2021:206-7, 212)

Två andra viktiga begrepp inom postkolonial teori är binarism och makt. Binarism är nära besläktat med binära motsatspar. Binarism har sin grund i att västvärldens tänkande i binära system med överordnade och underordnade termer. Exempel på binarism och binära motsatspar inom postkolonial teori är kolonisatör-koloniserad samt vit-svart. Den så kallade binära logiken som ligger till grund för binarismen har använts av kolonisatörer som verktyg för att sätta sig själva som överordnade och de koloniserade som underordnade. Detta görs möjligt genom att den mer komplexa relationen och utbytet mellan grupperna döljs av det binära synsättet. Postkoloniala teorier ämnar lösa upp och bryta ner dessa binära motsatspar för att visa på vad de döljer. I kontexten för postkolonial teori handlar makt huvudsakligen om maktförhållanden och förhållandet mellan kunskap och makt. Några av de som skrivit om makt inom postkoloniala teorier är Michel Foucault och Jacques Derrida. Foucault beskriver hur maktrelationer och etablering av dessa kan kopplas till kunskapsanspråk. Vidare skriver Foucault att dessa maktrelationer påverkar vissa grupper negativt då deras frihet påverkas av den andra gruppens kunskapsanspråk. Derridas förståelse av maktrelationer är kopplat till texters tendens att uttrycka och etablera maktordningar. Denna tendens kommer enligt Derrida från en till förmodad objektiv betydelse. Både Foucault och Derrida föreslår någon form av djupdykning i grunden till det dem anser skapar maktordningar och relationer som lösning på maktförhållandena. Foucault i form av underminering och Derrida i form av dekonstruktion. (Pfändner, 2021:207-10)

3 Resultat

I resultatdelen av denna uppsats följer sammanfattningar av filmerna och serien med fokus på de delar som ger uttryck för eller på något sätt porträtterar mayareligiositet.

3.1 Maya and the three

Maya and the three (2021) utspelar sig i en version av mayacivilisationen. Riket är uppdelat i fyra kungadömen och huvudkaraktären Maya är prinsessa i Tecca kungadömet. Vid hennes kröning till diplomat kommer samtliga kungadömen på besök men under kröningen kommer en oinbjuden gäst, fladdermus prinsen och halvguden Zatz. Zatz meddelar att han är där på order av Lord Mictlan, krigsguden. Lord Mictlan vill att Maya ska levereras till honom för att han ska offra henne då Mayas riktiga mamma är Lady Micté, döds gudinnan, och den gud som offerar en halvgud får väldigt mycket makt. Tecca kungadömet vägrar att ge Maya till Zatz och startar därmed krig mot gudarna. I Tecca finns det en profetia om en mäktig örn och tre tappra jaguarer som en dag skulle besegra och leda striden mot de mörka härskarna av underjorden. De har tolkat detta som att kungen är den mäktiga örnen och hans tre söner, Mayas tre bröder, är de tre tappra jaguarerna. Detta visar sig vara fel efter en strid mot Lord Mictlan där bland annat de tre bröderna dör. Det hålls en begravning för bröderna med sång och dans men även tyst sörjande. Maya tolkar, med hjälp av sina bortgångna bröder, om profetian. Då handlar den om henne som den lilla örnen och en mäktig krigare från varje kungadöme som tuppmagikern, skallens bågskytt och puma krigaren. Hon ger sig ut för att finna dessa tre för att sedan kunna besegra Lord Mictlan. Med sig har hon familjens jaguar, Chiapa. Maya ljuger för de tre mäktiga krigarna och säger att de tillsammans ska förstöra passagen mellan dem och underjorden vilket de senare får reda på är en lögn men de väljer att hjälpa Maya trots allt. På deras väg till passagen och underjorden stöter de på andra gudar som är skickade av Lord Mictlan för att fånga in Maya. Nästan alla dessa ångrar sig och vill offra Maya själva för att få mer makt och försöka bli mäktigare än Lord Mictlan. Även Zatz försöker flera gånger att övertala Maya att följa med honom. Till slut inser han att han hellre är på Mayas sida och hjälper dem att ta sig till Lord Mictlan för att försöka besegra honom.

De lyckas inte med att besegra Lord Mictlan utan Maya är nära på att bli offerad innan Lady Micté räddar henne och de lyckas fly. En av de tre krigarna, puma krigaren Picchu, offerar sig för att de andra en chans att fly och få ett försprång. Picchu förstör även tillfälligt passagen mellan underjorden och människornas värld för att ge dem större försprång. De får även hjälp av Lady Micté som har förvandlat sig till en stor uggla och flyger dem till säkerhet. Maya uppmanar alla att återvända till sina kungadömen för att varna dem om att gudarna är på väg att attackera dem alla efter dem har attackerat Tecca. Fladdermus prinsen Zatz som nu står på Mayas sida och kämpar mot Lord Mictlan får ta sig till kungadömet som puma krigaren Picchu kommer ifrån och varna dem. Maya och resten av Tecca gör sig redo för att slåss mot gudarna. Då kommer de andra kungadömena för att slåss med dem. När de alla är samlade inser de att profetian troligtvis syftar till att de fyra kungadömena skulle strida tillsammans mot gudarna. Under striden föder drottningen av Tecca tvillingar som döps till örn och jaguar. Genom striden så dör bland annat Zatz, Lady Micté och Lord Mictlan dödar resterande gudar och äter deras hjärtan för att bli mer kraftfull. Han förvandlas då till en jättestor svävande orm en ett ansikte i var ända. De inser till slut att det enda som kan besegra Lord Mictlan nu är Maya eftersom hon är halv gud så kan hon döda gudar. Maya får offra sitt liv för att döda honom.

Till hjälp under Mayas sista strid kommer Picchu och hennes bröder tillbaka som förgyllda spöken. De som stupat i striden får även en chans att återförenas med dem levande en stund efter att Maya har offrat sig och dödat Lord Mictlan. Det hela slutar med att på grund av sin uppoffring gav himlakropparna Maya den stora äran att bli solen, och Zatz, som hade blivit Mayas andra hälft, blev månen.

3.2 The Fountain

The Fountain (2006) består av tre parallella berättelser en från 1500 e.v.t., en från 2000 e.v.t., och en 2500 e.v.t. Den centrala berättelsen är den från 2000 e.v.t. där vi följer Tommy som forskar efter ett botemedel på cancer för att försöka rädda sin fru, Izzi, som har hjärncancer. Han gör detta genom att han arbetar på ett labb som experimenterar på apor. I början av berättelsen från 2000 e.v.t. håller de på att förlora en av aporna vars cancer har spridit sig drastiskt. Tommy kommer på tanken att testa ett material som de testat tidigare som kommer från ett gammalt träd i Guatemala. Att de använder detta material leder till att apans sår har läkt ovanligt snabbt och han verkar bli yngre, dock verkar tumören oförändrad. Samtidigt håller Tommys fru Izzi på att skriva en bok som heter *The Fountain* och utspelar sig på 1500 e.v.t.. Detta är en av de parallella berättelserna. Izzi berättar massa information om Maya civilisationen som hon lärt sig från böcker och sina resor för Tommy. Hon berättar bland annat om Orionnebulosan som Mayafolket kallade för Xibalba som var deras underjord, där själar går för att återfödas. Izzi berättar även om Mayas skapelsemyt och om första fadern. När Izzi är i sjukhuset berättar hon för Tommy om hur hon vill begravas under ett frö så att ett träd kan växa och hon kommer kunna leva vidare genom trädet och dess frukter som djur bär i väg. Hon förklarar att detta är sättet som en man hon träffade under sina resor i mesoamerika hade begravt sin pappa. Izzi dör senare till följd av sin cancer precis innan Tommy och hans team hittar ett möjligt botemedel. Hon blir begravnen på det sätt hon ville.

Izzis bok *The Fountain* och filmens ena parallell berättelse utspelar sig i Spanien och i Maya civilisationen under den spanska inkquisitionen och inkvisitorerna har nästan tagit över hela Spanien men dem har ett sista hopp i form av livets träd som ska finnas i Guatemalas djungel i ett Mayatempel. Tomás, en conquistador, får i uppdrag att finna detta träd och rädda Spanien. Tomás och några av hans män tillsammans med prästen som fann denna information reser till Guatemalas djupa djungel. Dem har problem att finna templet innan prästen råkar på det och flera män dör innan ett bråk utbryter och det slutar med att Tomás står ensam kvar med två män. Dem ger sig av till templet och de två andra männen dödas av de som vaktar templet. När det endast är Tomás kvar låter dem han gå upp för trapporna och möta Maya prästen. Prästen står i slutet av en korridor som leder till livets träd. Han närmar sig Tomás med ett vapen av eld samtidigt som han på ett mayaspråk säger att första fadern offrade sig för livets träd. Tomás försöker hugga honom men misslyckas och blir själv dödad i stället.

Den tredje parallella berättelsen utspelar sig 2500 e.v.t. i en ekosfär med ett döende träd inuti. Denna ekosfär med Tommy, eller en version av honom, inuti reser genom rymden på väg till en Orionnebulosan. Tommy blir som förföljd av syner och minnen från sitt liv 2000 e.v.t. och han tycks hålla sig ung genom att konsumera en vätska från trädet. Han talar med trädet om att de snart är framme men trädet hinner dö innan de har nått hela vägen fram. Då sätter sig Tommy i lotusställning och svävar ur ekosfären innan han konsumeras av Orionnebulosan och tycks ge nytt liv åt eller bli en del av trädet. Vid upplösningen när Tommy i lotusställning är på väg mot Orionnebulosan ändrar han på berättelsen i 1500 e.v.t. Tommy svävandes i lotusställning visar sig för Maya prästen som bugar sig för honom och tror att han är första fadern. Maya prästen offerar sig då för vad han tror är första fadern men egentligen är Tomás som dödar honom. Tomás går sedan förbi den döda maya prästen till livets träd. Han låter lite av saven från trädet droppa på marken som blomstrar på en gång, då börjar han dricka av den och täcka sina sår i det. Såren läker på en gång men snart börjar blommor växa ur Tomás och det slutar med att han blir en del av marken med dess blommor.

3.3 Apocalypto

Apocalypto (2006) utspelar sig i djungeln i mesoamerika. Vi möter en grupp jägare som jagar efter mat till sin stam. Där stöter de på en annan stam som vill ta sig igenom deras mark, det verkar som dem flyr från någon eller något. Dem tillåts att passera efter byte av fisk mot kött. Väl tillbaka i sin by så ber ledaren, Flint Sky, sin son, Jaguar Paw, att inte tala om det dem såg i skogen eftersom han menar att rädsla är som en sjukdom. Tidigt nästa morgon så blir byn attackerad av plundrare som slår ihjäl vissa av männen och tillfångatar resten tillsammans med kvinnorna samt bränner dem ner byn. Jaguar Paw hinner agera snabbt och lyckas gömma undan sin gravida fru och deras son i en djup grop, dock förstörs repet som är deras enda väg upp av en av plundrarna. Plundrarna dödar Flint Sky framför Jaguar Paw. Plundrarna samlar sedan ihop alla deras fångar och knyter fast vid stora pinnar och leder dem därifrån.

På vägen möter de upp andra fångar som visar sig vara samma stam som de mötte i djungeln dagen innan. Under deras resa talar de tillfångatagna bland annat om dem som de förlorade när deras by blev attackerad. De nämner att någons fru väntar på honom vid foten av ceiba trädet. På vägen går de även genom vad som ser ut som ännu en plundrad och nedbrunnen by. Mitt i byn ligger det en troligtvis avliden kvinna på marken och en ung flicka står bredvid och gråter. När hon ser dem komma börjar hon gå mot dem men plundrarna knuffar bort henne med pinnar. Plundrarna förklarar att flickan har sjukdomen. Hon pratar sedan till en av plundrarna och säger att den heliga tiden är nära och att de ska akta sig för mannen som kommer med jaguaren och att han kommer vara deras undergång. De svarar henne inte och fortsätter att gå. De går senare igenom vad som verkar som en arbetsplats och boplatser för de andra hundratals tillfångatagna. Männen och kvinnorna blir separerade, kvinnorna tas till en plats där de säljs som boskap.

Männen möts sedan upp av en grupp kvinnor som skanderar och täcker männen i blå färg. De blir sedan förda till en plats omringad av flera olika tempelbyggnader och en stor folksamling. Från det största templet ser de hur en blåmålad man blir dödad och sedan halshuggen. Folksamlingen jublar och dansar när någon blir offerad. Man ser även avhuggna huvud på polar och mammor som smetar blod från huvuden på sina barn. Männen förs upp till toppen av templet där de ska offeras. Där finns personer med stora masker och folk som är väldigt utsmyckade. Vissa sitter i fint utsmyckade stolar, tre personer har stora masker, en röd en gul och en grön. De som har masker är även målade i respektive färg. I ett hörn sitter en man och skanderar och det finns även en man som leder offerriten som har en stor huvudbonad. Han talar till folket och sedan till gudarna om att deras offer ska blidka och hylla dem. Männen börjar att offeras och en efter en leds de fram till ett bord där de läggs på rygg innan offerledaren, som samtidigt talar till gudarna, hugger dem med en dolk och tar ut offrets hjärta för hand. Hjärtat visas för folket innan det läggs i en skål och sedermera i en eld vid den skanderande mannen. Sen huggs huvudet av och det tillsammans med kroppen kastas ner från templet till folket. När Jaguar Paw ska offeras blir det plötsligt solförmörkelse. Den skanderande mannen byter ton och folket får panik men ledaren för offerriten förklarar för folket att detta är ett tecken från gudarna att de är mätta och nöjda och inte behöver fler offer. Detta leder till att alla männen släpps. Dock släpps dem inte helt utan plundrarna tar med dem för att döda dem.

Jaguar Paw lyckas fly och de jagar honom genom djungeln. Plundrarna som jagar Jaguar Paw börjar en efter en att dö. Vid ett tillfälle blir först Jaguar Paw jagad av en jaguar som han sedan lyckas få att attackera och döda en av plundrarna som följer efter honom. Efter att de dödar jaguaren så tycks de be till en gud om förlåtelse för att de jagar gudens son, jaguaren. En annan av plundrarna blir dödad av ett spindelbett. Till slut är det bara Jaguar Paw och två av plundrarna kvar. Han leder dem då till stranden där de ser spanjoreorna som är på väg mot land i roddbåtar. De två plundrarna går mot dem medan Jaguar Paw tar sig tillbaka och räddar sin fru och sina nu två barn. Det hela slutar med att de fyra tar sig djupare in i djungeln i väg från spanjoreorna.

4 Diskussion & Analys

Diskussion & analysavsnittet kommer delvis bestå av jämförelser mellan de olika visuella medierna, filmerna och serien, och deras porträttering av mayareligiositet samt vidare diskussioner kring varför mayareligiositeten porträtteras på det sätt som de görs i dessa och vad de bakomliggande orsakerna för detta kan vara. Uppsatsen syftar inte till att bedöma om de visuella medierna porträtterar mayareligiositet korrekt eller ej. I stället syftar den till att undersöka hur mayareligiositet porträtteras och varför. Därför kommer inte diskussions och analysavsnittet att lägga värderingar eller bedöma porträtteringen av mayareligiositet utan vidare lyfta

aspekter av porträtteringen, visa på likheter och skillnader mellan de visuella mediernas porträttering samt diskutera eventuella bakomliggande orsaker till att porträtteringen ser ut som den gör.

Det finns några olika teman som dyker upp i flera av de visuella medierna. Dessa kommer att presenteras och diskuteras nedan. Något som går att finna inslag av i alla tre visuella medier är offer. I *Apocalypto* spelar offer en stor och tydlig roll i form av offerriten som utförs när Jaguar Paw och hans män kommer till templet. I *Maya and the Three* spelar också offer en stor roll i form av Lord Mictlans plan att offra Maya. Dock ges inte själva offrandet, eller snarare försök till offrande, lika stor visuell plats som det ges i *Apocalypto* vari handlingen exempelvis ges mycket grafiska detaljer. I *Maya and the Three* spelar i stället offer en viktig del i själva berättelsen då det är en underliggande faktor som följer hela serien och därigenom blir seriens konflikt. I *The Fountain* så är inte offer en central del berättelsen, offer kommer snarare fram subtextuellt i form av hur Tommy i 2500 e.v.t. tycks offra sig för att rädda trädet genom att ge nytt liv till det samtidigt som han då kan hjälpa Tomás att överleva och ta sig till livets träd. Olika typer av offer har en stor roll inom mayareligiositeten. Offer utförs för att tillfredsställa och blidka gudarna och innefattar offrande av människor, objekt, djur och olika typer av självstympning eller självoffring. I *Apocalypto* verkar inte offrandet vara till följd av missöden, något specifikt firande eller någon händelse. Dock kan offerriter ske utan koppling till händelse eller missöden. Något som beskrivs vid offerriter i postklassisk tid, nämligen att slita ut hjärtat ur offret och placera det i en skål, går att tydligt se vid offerriterna i *Apocalypto*. Det subtextuellt förekommande offrandet i *The Fountain* går inte lika enkelt att koppla till offerriter och offrets betydelse inom mayareligionen. Offrandet i *Maya and the Three* går delvis att koppla till offrandet inom mayareligionen, dock inte lika tydligt. (Andersson, 2012:40-1) (Miller, och Taube, 2018:30)

Ett tema som huvudsakligen endast förekommer i *Apocalypto* och *Maya and the Three* är jaguarer. I *Apocalypto* förekommer jaguarer fysiskt vid ett tillfälle, som jagar Jaguar Paw och sedan dödar en av plundrarna. Efter att plundraren dör talar de även om en profetia kring just jaguaren och mannen som sprang om jaguaren. Även protagonistens namn, Jaguar Paw, kan kopplas till temat. I *Maya and the Three* är jaguarer en viktig del av handlingen. Serien börjar med profetian om den mäktiga örnen och de tre tappra jaguarerna som ska besegra gudarna i underjorden. Profetian har till en början tolkats i Tecca som att Mayas tre bröder är de tre tappra jaguarerna, vilket de förstår inte stämde när de dör i strid. På Mayas resa att finna de tre mäktiga krigarna har hon familjens jaguar Chiapa som blir Mayas följeslagare på hela resan. Slutligen så får Mayas nya syskon namnen örn och jaguar. Det förekommer även en del andra djur i *Maya and the Three*. Örn är nästan lika förekommande som jaguar med profetian som handlar om en mäktig örn som först tolkas som Tecca kungen, som sedan visar sig vara Maya som lilla örnen och Mayas syskon som döps till örn. Även andra djur spelar betydelsefulla roller i *Maya and the Three* däribland är orm en av dem. Inom mayareligiositet spelar djur och speciellt jaguarer en viktig roll. Jaguaren ett djur som kan kopplas till både makt och det övernaturliga. Gudar kan även avbildas som jaguarer eller med jaguar-liknande

aspekter. Andra djur som örnar och ormar har även dem speciell signifikans inom mayareligionen. Både örnar och jaguarer kan kopplas till de religiösa ledarna då deras uppdelning är namngiven efter dessa där örnar symboliserar den övre världen och jaguarer symboliserar den undre världen (Andersson, 2012:37-42) (Brunius, 1992:21) (Liljefors Persson, 2000:17) (Miller, och Taube, 2018:41). I *The Fountain* finns det inslag av djur, huvudsakligen i form av aporna som Tommy och hans team experimenterar på. Dock förekommer det inga djur med koppling till berättelsens porträttering av Mayareligiositet. Därav är det inget som är av värde att diskutera i denna del.

Ceiba eller livets träd är ett tema som förekommer i två av de visuella medierna, de båda filmerna. I *Apocalypto* nämns ceiba under en konversation mellan de tillfångatagna från Jaguar Paws stam. De talas vid om att en av männens fru väntar på honom vid skuggan av ceiba. För handlingen i *The Fountain* spelar livets träd en central roll. En av de tre parallella handlingarna cirkulerar kring målet att nå fram till livets träd för att rädda Spanien. Det går även att spekulera kring huruvida trädet som Tommy reser runt med i ekosfären är livets träd då de delar likheter och egenskaper. Med tanke på hur Tommy pratar med trädet och hur han förföljs av minnen av Izzi går det även att spekulera att trädet är det träd Izzi bad om att få planterat över sin grav. Alternativt ska träden i de tre parallella handlingarna vara samma och Izzis träd samt trädet i ekosfären ska symbolisera livets träd från 1500 e.v.t. Oavsett hur en väljer att tolka träden i de två senare parallella handlingarna så är det tydligt att trädet som Tomás letar efter och till slut når är livets träd. Mayareligionens kosmogoni och syn på världen talar om världsträdet, avbildat som en ceiba, i mitten av världen. Ceibas grenar och rötter når alla nivåer i övre respektive undre världen. En vildvuxen ceiba är en av de vanligare platserna man hamnar efter döden, likt det som refereras till i konversationen i *Apocalypto*. Bilden av ceiba som livets träd i *The Fountain* förekommer inte, i alla fall inte i samma utsträckning och utbredning som den ovan beskrivna, i mayareligionens världsbild (Andersson, 2012:41-2) (Brunius, 1992:21) (Miller, och Taube, 2018:30).

De tre visuella medierna, de två filmerna och serien, närmar sig och porträtterar mayareligionen på lite olika sätt. *Maya and the Three* ger ett inifrånperspektiv där tittaren kliver in i en version av mayacivilisationen omringad av religion och gudar. *The Fountain* ger ett utifrånperspektiv där tittaren får följa de spanska Conquistadorerna som kommer till Guatemalas djungel för att hitta ett mystiskt träd som ska rädda dem från erövring. *Apocalypto* ger tittaren ett annat typ av utifrånperspektiv då tittaren följer en stam som förs till en mayastad för att offras. Det förklaras inte uttryckligen om den stam som berättelsen följer även den är maya eller ej. Oavsett ger *Apocalypto* tittaren en form av utifrånperspektiv genom att man följer en stam som kommer till en för dem främmande plats med andra förhållningssätt och normer.

Utifrånperspektivet i *The Fountain* kan ses som ett exempel på det som inom postkolonial teori kallas för binarism. Detta dels eftersom mayareligionen sätts i

kontrast till både kolonisatörerna och kristendomen. Mayareligionen beskrivs och förklaras enbart från kolonisatörernas perspektiv, genom deras språk och deras kunskapsbildning. Perspektivet blir då ett verktyg för att skapa och etablera makt över den underordnade eller subaltern gruppen genom att gruppen blir sedd som den exotiska andra i motsats till det egna. Gramscis beskriver att subaltern grupperns historia blir fragmenterad och underrepresenterad till följd av att det är den dominerande gruppen som sköter historieskrivningen. Det går tydligt att se porträttering av mayareligiositet i *The Fountain* som ett exempel på detta. Berättandet om mayareligiositet i *The Fountain* är bitvis knapphändig och handlingens fokus ligger på den kristna conquistadoren som har rest till ett fjärran land i hopp om att en myt ska leda honom till det träd som kan rädda hans land (Pfähndner, 2021:193–217) (Ponzanesi & Waller, 2012:2-3).

Inifrånperspektivet i *Maya and the Three* bidrar med det som postkoloniala teoretiker söker, nämligen representation av en subalterngrupp som får ta del av den egna historieskrivningen. *Maya and the Three* är skapad av och producerad av Jorge R. Gutierrez. Gutierrez kommer från Mexiko och har varit delaktig i skapandet av flera olika filmer och serier med kopplingar till latinamerikansk kultur och religiositet (IMDb, 2023b). *Maya and the Three* tar därav del av den egna historieskrivningen genom att ta över den från kolonisatörerna.

Det alternativa utifrånperspektivet i *Apocalypto* går att se från flera sidor inom postkolonial teori. Visserligen så sätts inte mayareligionen i motsatspar med kolonisatörer eller kristendomen, men det blir ändå en form av andraifiering eller orientalism. Vi ser på mayareligiositeten från ett utifrånperspektiv och får ingen inblick i kulturen eller religionen från deras egna perspektiv. Vi följer i stället protagonisten och hans stam hela vägen och får se den porträtterade mayareligionen ur deras perspektiv. Kulturen och religionen beskrivs genom deras ögon, deras språk och deras referensram. Det intressanta är dock att till skillnad från *The Fountain* där de som möter mayareligionen är de som använder verktyg för att skapa maktförhållanden så är det mayafolket och mayareligionen som skapar maktförhållandena. Mayareligiositeten hamnar som överordnad den underordnade stammen. Dock är det svårt att kalla Jaguar Paws stam för den subaltern gruppen då de attribut som brukar tillskrivas en sådan grupp inte alla stämmer in. Stammen är de som är historieskrivande snarare än den överordnade gruppen. Maktförhållandet är därigenom inte det samma som i *The Fountain* eller det som brukar ses i postkoloniala sammanhang. Båda grupperna sätts i liknande kontext vilket betyder att verktyg som binarism inte är lika gynnsamma som för grupper vars grund skiljer sig mer åt (Pfähndner, 2021:193–217) (Ponzanesi & Waller, 2012:2-3).

Vi har nu diskuterat hur mayareligiositet kommer till uttryck i de visuella medierna, samt påbörjat diskussionerna kring varför mayareligiositet porträtteras på detta sätt.

Nu följer vidare diskussioner om möjliga anledningar till att mayareligiositet porträtteras som det gör i dessa visuella medier.

En möjlig bakomliggande orsak till att mayareligion porträtteras som den gör är grundat i det som tidigare diskuterats om postkolonial teori och perspektiv. Postkoloniala värden som binarism, orientalism och subalternerna grupper både påverkar och formar hur mayareligiositeten porträtteras. Det går att spekulera kring om de postkoloniala värden som delvis lägger grund för porträtteringen är medvetna eller omedvetna. Frågan väcks då de postkoloniala värden som förekommer till viss del har blivit en del av det västerländska normala. Det är utgångsläget som många har till följd av att djupare skildringar göms bakom binära motsatspar och bakom kolonisatörernas historieskrivning. Detta blir alltmer tydligt när *Maya and the Three*, skapad av någon som är en del av den grupp som serien porträtterar, ställs emot *The Fountain* och *Apocalypto*, som båda är skapade av personer utanför den grupp som avses porträtteras (IMDb, 2023a) (IMDb, 2023c). *Maya and the Three* ger tittaren ett inifrånperspektiv, berättandet görs av gruppen själv vilket leder till stor bredd och variation på porträtteringen. Detta betyder troligtvis att de postkoloniala värden om kan kopplas till *Maya and the Three* är medvetna. Detta eftersom Gutierrez är en del av gruppen som porträtteras och porträtterar den ur ett inifrån perspektiv. Vilket leder till att gruppen tar kontroll över den egna historieskrivningen. Detta är troligtvis ett medvetet val av Gutierrez för att visa på den subalternerna gruppens historia, utan påverkan av kolonisatörer. *The Fountain* ger tittaren ett utifrån perspektiv medan *Apocalypto* ger tittaren en kombinerad inifrån och utifrånperspektiv, berättandet i båda fallen görs berättandet inte av gruppen själv och porträtteringen har inte alls lika stor bredd eller variation som i *Maya and the Three*. Något som även är värt att nämna är hur, som förklarar i tidigare forskning, filmvärlden i många fall är påverkad av kristna värderingar. Detta eftersom den ledande filmindustrin i väst är uppbyggd i kristna kontexter och därav hamnar ofta filmer, speciellt de skapade i väst, i kristna perspektiv. Då faller det relativt naturligt att kristna värderingar och synsätt ofta påverkar filmer och dess handlingar samt att det utgör grunden för det så kallade normala eller antagna normala.

Men vad kan ligga bakom valen att porträttera just mayareligiositet i dessa visuella medier? Även svar på denna fråga går att finna inom postkolonial teori. När man spenderar mycket tid och pengar på att skapa en film eller serie vill man att den ska generera åtminstone lika mycket som man spenderat. För att göra detta måste man skapa en intressant och gripande handling. Det finns olika sätt som detta kan göras på. Ett sätt är att erbjuda tittarna något nytt, något de inte är vana vid något exotiskt. Ett tydligt exempel på hur detta används är genom det narrativa verktyget som kallas hjälteresan eller hero's journey. Hjälteresan är en mall som brukar användas vid skrivandet av en berättelse där hjälten lämnar sin vardag och det som är känt för hen för att ta sig till det okända där handlingens konflikt behandlas, innan hjälten åter hem till det kända. I fallet med *Apocalypto* och *The Fountain* så utgör byn, respektive Spanien det kända medan Mayacivilisationen och mayareligionen utgör det okända, det exotiska. Valet av specifik maya och mayareligion kommer troligtvis ur önskan och behovet av att porträttera något nytt. Vissa andra kulturer

och religioner är alltmer vanliga i postkolonialt betingade filmer och serier. Mayareligiositet är inte i samma utsträckning porträtterat eller representerat och kan därav anses vara än mer exotiskt. Tittarnas ovana med mayareligiositet ger även skaparna bakom filmerna möjligheten att med mer frihet porträttera religiositeten och göra den mer exotisk vid behov. När det kommer till *Maya and the Three* så är den, som tidigare nämnt skapad av någon från den egna gruppen, gruppen skriver den egna historien. Detta gör att mayareligiositet i stället för att vara de okända exotiska och det andra är det kända, det normala.

Mayareligiositet porträtteras på en rad olika sätt i de valda visuella medierna. Grunderna till hur och varför de porträtteras som de gör går att finna i postkoloniala teoribildningar. Det grundar sig i en kolonial historia med maktförhållanden mellan koloniserare och koloniserade samt maktrelationer kring historieskrivning. Det kommer till uttryck genom orientalism, binarism och subalternerna grupper. Diskussionen visar på hur en filmindustri byggd på kristna grunder och i kristna kontexter lämnar spår i filmer och dess handlingar, dels i postkoloniala perspektiv.

5 Avslutning och slutsatser

Denna uppsats har syftat till att undersöka hur mayareligiositet porträtteras och kommer till uttryck i visuella medier samt undersöka varför mayareligiositet porträtteras på det sättet och diskutera vilka orsaker som kan finnas bakom detta. Utifrån syftet formulerades den frågeställning som uppsatsen centrerats kring. Hur porträtteras mayareligiositet i dessa serier och filmer och varför porträtteras mayareligiositeten på detta sätt? Material för undersökningen har varit tre visuella medier i form av två filmer och en serie. Dessa valdes ut med avseende på tillgänglighet, samt med variation av genre i åtanke. Metoden för tolkning av de visuella medierna har varit den hermeneutiska texttolkningen och teorin ur vilken de visuella medierna har analyserats har varit postkolonial teori.

Med grund i tidigare forskning, bakgrund och postkolonial teori har filmernas och seriens porträttering av mayareligiositet presenterats, analyserats och diskuterats. Det gick att finna flera likheter mellan porträtteringarna i de visuella medierna och det fanns även en del skillnader. En uppdelning som gjordes var baserat på från vilket perspektiv mayareligiositeten porträtterades, inifrån eller utifrån. Diskussion kring hur perspektivet påverkar porträtteringens samt vad detta innebär följde.

Avslutningsvis går det att sammanfatta undersökningens fynd till följande. Mayareligiositet porträtteras och kommer till uttryck på ett flertal olika sätt i visuella medier, baserat på det urval som studien arbetat med. Dessa olika porträtteringar och uttryck reflekterar dels den miljön som medierna har skapats i. Miljöerna och kontexterna som de visuella medierna har skapats inom reflekteras i

mediernas porträttering dels genom postkolonialism, dels genom filmindustrins historiska grund. Filmindustrins historia med grund i västerländsk kristendom påverkar hur filmskapare och åskådare ser på en kultur eller religion i koppling till film, oavsett vilken kultur eller religion det rör sig om. Detta byggs vidare av kontrastskapandet och binarismen i filmer och serier där en aspekt sätts emot något annat som klassificeras som dess motsats och som något exotiskt annat. Filmindustrin är till stor del vinklad till kristendomens, specifikt den västerländska kristendomens, fördel och både filmer och serier utgår ofta ifrån en kristen kontext, medveten eller omedveten. Till följd av detta hamnar många andra religioner och religiösa uttryck i kläm när deras tro används för att tjäna pengar på en film eller serie som är skriven ur ett kristet perspektiv. Dock finns det de filmer och serier som ger en mer rättvis representation av de underminerade religionerna och dessa behöver ges mer plats på filmmarknaden för att motverka de postkoloniala tendenserna inom filmindustrin.

5.1 Didaktisk relevans

Som framtida lärare är det viktigt att reflektera kring uppsatsens och ämnets didaktiska relevans. I dagens samhälle spelar populärkultur en viktig roll, inte minst för ungdomar. De är omringade av det i princip hela tiden och deras vardag genomsyras till stor del av populärkultur. I ett klassrum är det viktigt för läraren att väcka elevernas intresse och göra undervisningen intressant genom att anpassa den efter eleverna. Ett sätt att anpassa undervisningen till eleverna är att inkorporera populärkultur, exempelvis spelfilm och serier. Användning av faktafilmer och klipp in undervisningen är relativt vanligt inom religionskunskap. Något som kanske inte är lika vanligt är inkorporeringen av spelfilmer och serier. Dock erbjuder spelfilmer ofta en bättre möjlighet för eleverna att få analysera olika aspekter inom ämnet samtidigt som elevernas intresse höjs. Just möjligheten att analysera är något som tas upp i centralt innehåll för Religionskunskap för gymnasiet, nämligen "[f]örmåga att analysera religioner och livsåskådningar utifrån olika tolkningar och perspektiv" (Skolverket 2022:1).

Att studera mayareligiositet och film ger möjligheter för att utveckla en djupare förståelse för hur "individens och grupperns identiteter" konstrueras och representeras, vilket tas upp i det centrala innehållet för religionskunskap 1 (Skolverket 2022:2). Det ger även möjlighet för djupare förståelse för vilken roll populärkulturen och filmer har i att forma individens förståelse av världen samt samspelet mellan religion och makt.

5.2 Framtida forskning

Detta avsnitt presenterar slutligen förslag på framtida eller fortsatt forskning inom forskningsfältet. Som beskrivet och exemplifierat i tidigare forskning är forskningsområdet mayareligiositet och film ytterst begränsat och har många områden för utveckling. Det samma gäller även delvis det lite större

forskningsområdet religion och film. Forskningsområdet religion och film är väldigt homogent med forskning som i stor utsträckning endast berör kristendom, specifika filmer eller en kombination av dessa. En studie som denna bidrar inte till så mycket för forskningsområdet i det stora hela, dock erbjuder den en öppning och inbjudan till vidare forskning mayareligiositet och film eller inom ramen för religion och film med postkolonial tolkning.

Framtida eller vidare forskning om mayareligiositet och film kan undersöka områden om huruvida porträtteringen som man finner i film och serier är korrekt eller ej, hur porträtteringen av mayareligiositet påverkar representationen för folket samt hur mayafolket själva upplever den representation och porträttering de får.

Sammanfattningsvis finns det många vägar för framtida eller vidare forskning inom området mayareligiositet och film då det är ett till stor del är ett tomt fält som har stor potential för fördjupningar. Oavsett val av fördjupning inom området har forskning inom mayareligiositet och film en potential att bidra till värdefulla insikter om olika förhållanden mellan religion, media och makt.

Referenser

Empiriskt

Apocalypto (2006) [Film] Regissör: Mel Gibson, USA: 20th Century Fox & Buena Vista Pictures Distribution.

Maya and the Three (2021) [Tv-serie] Regissör: Jorge R. Gutiérrez, USA/Mexiko: Netflix

The Fountain (2006) [Film] Regissör: Darren Aronofsky, USA: Warner Bros.

Teoretiskt

Alvehus, J. (2018) *Problemformulering*. Upplaga 1. Lund: Studentlitteratur (Greppbar metod).

Andersson, D. (2012) "Förkolonialiska religioner," in M. Lundberg and D. Westerlund (red.) *Religion i Latinamerika*. Stockholm: Dialogos, pp. 14–61.

Asprem, E. och Sundqvist, O. (red) (2021) *Religionshistoria : en introduktion till teori och metod*. Upplaga 1. Lund: Studentlitteratur.

Brunius, S. (1992) *Maya : [katalog utgiven i samband med utställningen Maya, maj-sept. 1992]*. Stockholm: Folkens museum (Kulturperspektiv (Stockholm), 8).

Freidel, David. "BETRAYING THE MAYA." *Archaeology*, vol. 60, no. 2, 2007, pp. 36–41. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/41780222>.

IMDb (2023a). Darren Aronofsky. <https://www.imdb.com/name/nm0004716/> [2023-01-22]

IMDb (2023b). Jorge R. Gutiérrez. <https://www.imdb.com/name/nm1509613/> [2023-01-22]

IMDb (2023c). Mel Gibson. <https://www.imdb.com/name/nm0000154/> [2023-01-22]

Liljefors Persson, B. (2000) *The legacy of the Jaguar prophet : an exploration of Yucatec Maya religion and historiography*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International (Lund studies in history of religions, 10).

Miller, M.E. och Taube, K.A. (2018) *An illustrated dictionary of the gods and symbols of ancient Mexico and the Maya*. London: Thames and Hudson.

Pfändner, W. (2021) "Postkoloniala perspektiv," in E. Asprem och O. Sundqvist (eds) *Religionshistoria : en introduktion till teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

AB, pp. 193–217.

Ponzanesi, S. och Waller, M. (2012) "Introduction," in *Postcolonial cinema studies*. London: Routledge, pp. 1–16.

Shorris, E. (2006). *Mad Mel and the Maya*.

<https://www.thenation.com/article/archive/mad-mel-and-maya/> [2023-01-10]

Sigurdson, O. and Axelson, T. (2005) *Film och religion : livstolkning på vita duken*. Örebro: Cordia.

Skolverket (2022) *Religionskunskap: Kunskapskrav i ämnet religionskunskap*.

Rennstam, J. and Wästerfors, D. (2015) *Från stoff till studie : om analysarbete i kvalitativ forskning*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur (Greppbar metod).

Weismantel, M. och Robin, C. (2007). 'Apocalypto' a distorted view of Maya history. <https://www.northwestern.edu/newscenter/stories/2007/02/apocalypto.html> [2023-01-10]

Wiesner-Hanks, M.E. *et al.* (2021) *A history of world societies*. Twelfth. Boston, MA: Bedford / St. Martins, Macmillan Learning.

Wright, M.J. (2007) *Religion and film: an introduction*. London; New York: New York: I.B. Tauris; Distributed in the U.S. by Palgrave Macmillan.